

रायपूरचा डुब्बू

पक्षी निरीक्षणासाठी एकट्याने शांतपणे जावं, की टोळक्याने जावं याबद्दल बरीच मतभिन्नता आढळून येते. जसे जीमकार्बेटच्या मते शिकारीला एकटेच जावे, कारण जास्त लोक असले की शिकार टिपता येत नाही. परंतु पक्षी निरीक्षणाच्या संदर्भात आमच्या मते ठराविक सवंगडी असणे केव्हाही चांगले. दुर्बिणीतून दूरची प्रतिमा जवळ दिसते परंतु तिच्या अवाक्यात पूर्ण जंगल कधीच येत नाही. जितके डोळे जास्त, तितके पक्षी दृष्टीत पडण्याची शक्यता जास्त. जरी जंगलात पक्षी अंगठ्याच्या आकारापासून तीन फूट उंची पर्यंत आढळतात तरी त्यातील बहुतेक लहान आकाराचे, वातावरणातील रंगा-आकारात मिसळून गेलेले व अती चंचल असतात. त्यांच्या जेवणाच्या वेळा विशिष्ट, बसण्याची झाडे विशिष्ट आणि मुक्कामाचे वातावरणही विशिष्ट. त्याचे पोट व आतडी छोटी असल्याने त्यांना रोज सकाळी सपाटून भूक लागलेली असते व त्यांचे खाद्य पाणवट्यावर जास्त मिळत असल्याने पक्षी बघायचे असतील तर सकाळची वेळ व एखाद्या नदीच पात्र हे उत्तम ठिकाण. हे झाले दिनचर पक्षांच्या बाबतीत तर निशाचर पक्षांबाबत नियम वेगळे, तसे निशाचर पक्षी शोधणे जरा अवघडच. दिवसा शोधून ठेवलेल्या ढोलीवर रात्री नजर ठेवून, त्याचे रात्रीच्या अंधारातून येणारे विशिष्ट आवाज व त्याची लकब, त्यांच्या ढोबळ हालचाली इत्यादी निरीक्षणांवरून वेध घ्यावे लागतात आणि त्यात नशिबाचा वाटा भक्कम. यांच्या ठावठीकाणाच्या जागी आधीच सर्व तयारी करून त्यांच्या हालचालीचा अंदाज घेऊन प्रखर विजेरीच्या मदतीने निरीक्षण करावे लागते. अर्थात सायंकाळी किंवा सकाळच्या संधीप्रकाशात तसेच पौर्णिमेच्या प्रकाशात हे निशाचर पक्षी दिसण्याची शक्यता नक्कीच वाढते.

छोटे पक्षी आपल्या लोभस आकाराने व सुंदर रंग मिश्रणाने जसे भान हिरावून घेतात तसेच गरुडासारखे मोठे पक्षी त्याच्या ऐट दिमाखाने जागीच खिळवून टाकतात. दिनचर पक्षांचा राजा गरुड ह्या शिकारी पक्षी (बर्ड ऑफ प्रे) वर्गात अनेक रंगाचे व आकारांचे म्हणजे लहान कावळ्याच्या आकारापासून गिधाडाच्या आकारापर्यंत पक्षी आढळतात. ह्या पक्षांचा रुबाब व भक्ष्यावर झपटण्याची विलक्षण पद्धत आम्हा पक्षिमित्रांना नेहमीच आकर्षित करते. तसाच, किंबहुना त्या पेक्षा किंचित ज्यास्त वैशिष्टे असलेला, अत्यंत गुढमय, निशाचर पक्षांचा राजा घुबड बघायला आवडतो. सहज न दिसणारा,

भुवया असलेले चेह-यासमोरील बटबटीत मानवसदृश्य डोळे ब-याच लोकांचा थरकाप उडवतात. अशा आगळ्या वेगळ्या रुपामुळे घुबडांबद्दल जनसामान्यात अनेक गैरसमज आहेत. हा जरी दिसायला एवढा भयंकर दिसत असला तरी वास्तवात तो एक अत्यंत लाजाळू पक्षी आहे. असा हा रात्रीचा क्रियाशील पक्षी कूप्या एका पडक्या गढीच्या अथवा खंडा-याच्या छिद्रात किंवा कुण्या झाडाच्या ढोलीत, माणसांच्या तसेच कावळ्याच्या नजरा चोरीत दिवसभर चुपचाप बसून असतो. जुन्या काळात निरीक्षणाच्या योग्य साधना अभावी ह्याचा बरोबर अभ्यास होऊ शकला नाही. नेहमी दिसणारा घुघू (ग्रेट इंडियन हॉर्न आऊल) हा तीनेक फूट उंच, तीक्ष्ण नखे असलेले पंजे, समोर मोठेमोठे भेदक डोळे, डोक्यावर कान किंवा शिंगासारखी दिसणारी सरळ उंच पिसे असणारा हा निशाचर पक्षी एखाद्या परीकथेतील राक्षसासारखा दिसतो व जनसामान्याचा भितीचा व तिरस्काराचा विषय बनतो. खोल गुहेतून आल्यासारखा त्याचा मोठा व गूढ आवाज व त्याचे स्वरूप, यामुळे जादूटोणावाल्यांनी, भूत पिशाच्चादी अमानवी शक्तींसोबत याचा संबंध लावायला मागेपुढे पहिले नाही. त्यामुळे जादूटोण्याच्या प्रयोगात व अंधश्रद्धेपोटी अनेकदा ह्या निरुपद्रवी व गरीब पक्षांचे हकनाक बळी जातात. वस्तुतः हा पर्यावरणाचा समतोल ठेवण्यासाठी एक अत्यंत उपयोगी पक्षी आहे. याचे मुख्य भक्ष्य उंदीर आहे. एका दिवसात हा ८-१० उंदिरांचा सहज फडशा पाडतो. उंदीर हे अन्नधान्याची नासाडी करणारे शेतक-यांचे शत्रू आहेत. त्या उंदिरांचा नायनाट करून हा शेतक-यांना मदत करतो. 'शिकारी पक्षी पर्यावरण रक्षी' या न्यायाने पर्यावरणाचा समतोल बिघडवणारे अशक्त व रोगट प्राणी नष्ट करून पर्यावरणाला मदत करतो.

त्याच्या पंखावर व पायावर कापसा सारखी आवाज निरोधक अत्यंत नरम, छोटी छोटी विशिष्ट पीसे असतात. त्यामुळे रात्रीच्या अंधारात त्याचे उड्डाण इतके शांत असते की नाकाजवळून जरी उडाला तरी याचा आवाज आपल्या काना पर्यंत येणार नाही. ते केवळ आवाजाच्या अनुषंगाने सावजाचा लक्ष्यभेद करतात. घुबडांच्या अनेक जाती आहेत. प्रत्येकाच सौंदर्य अफलातूनच ! भारतात पक्षी निरीक्षणाचा व नोंदी करण्याचा उपक्रम इंग्रजांनी जोपासला आणि तो वसा सलीम अली सारख्या ऋषितुल्य व्यक्तींनी पुढे चालवला. तसे रात्रीचे पक्षी निरीक्षण कठीणच. म्हणजे सर्चलाईट, इन्फ्रारेड दुर्बिणी, नाईट व्हीजन कॅमेरा, इत्यादी योग्य उपकरणां शिवाय यांचे निरीक्षण म्हणजे सदैव अनिश्चितता व एक तपश्चर्या. त्यामुळे कदाचित दिनचर पक्ष्यां येवढ्या नोंदी निशाचर पक्ष्यांच्या झाल्या नसाव्यात. त्यामुळे अश्या निशाचर पक्ष्यांच्या नोंदी घेणे हे पक्षिमित्रांना नेहमीच आव्हान असते.

एकोणिसाव्या शतकाच्या शेवटी शेवटी रानपिंगळा (फॉरेस्ट आऊलेट) सातपुडा जंगलातून विलुप्त झाल्याची ग्वाही पक्षितज्ञांनी जरी दिली, तरीही महाराष्ट्र, मध्यप्रदेशातील घनदाट जंगलाने आपल्या पदरात याला सुरक्षीत लपवून ठेवले असावे, अशी आमची भाबडी समजूत आणि वेडा विश्वास होता. म्हणूनच मागील काही वर्षा पासून याच्या शोधात आम्ही वणवण भटकलो. यावेळेस आमच्या मंडळीत जगप्रसिद्ध पक्षितज्ञ व वाईल्ड लाईफ वार्डन प्रा.किशोर रिठे, प्रा.निशीकांत काळे, मिलींद पाटणकर, पद्माकर लाड, डॉ. मनोहर खोडे, शिरीषकुमार पाटील व आम्ही दोघे असा आठ जणाचा गट होता. प्रा. किशोरला इंग्लंडच्या एका व्यक्ती कडून वन्यजिव संवर्धनाच्या कार्याकरिता मिळालेल्या एका सुंदर नव्या करकरीत अशा जिप्सी मधून या प्रवासाला निघायचो.आमच्या अशाच एका भटकंतीत ही रायपूर भेट. रायपूर हे गाव प्रामुख्याने कोरकू लोकांची वस्ती असलेलं सेमाडोह या गावावरून उत्तरेस दहा एक कि.मी. अंतरावर आहे. सेमाडोह वरून अत्यंत घनदाट जंगलातून घाट वळणाने आपण थोडे सपाट प्रदेशावर येतो तेव्हा पिकांनी भरलेली शेते दृष्टीस पडतात. थोडे दक्षिण पूर्वेकडे माखल्याचं शिखर आपल्यावर दृष्टिक्षेप टाकत असतं तर डावीकडे छोट्या छोट्या जंगलराई नेत्रसुख देत असतात. अशा निसर्गरम्य दृश्यांचा आस्वाद घेत आम्ही रायपूर जवळ पोहचलो. तेथे वर्षातील सहा महिने कोरडा असलेल्या खोल नाला लागतो. त्या काठी प्रचंड वृक्षांच्या सावलीत आणि आजुबाजूच्या वनाच्या आडोशाला वनविश्रामगृहाची टुमदार इमारत दिसायला लागते. एक छान नीटनेटकी वास्तु, वेगळा भटारखाना व सर्वट कॉर्टर असं खास ब्रिटिश शैलीतील याच स्वरूप. वनविश्रामगृहाच्या मागील अंगणात तीन चार सागाची झाडे दिसतील व एका बाजूला एक जुनी पडकी इमारत दिसेल. कदाचित इंग्रजांच्या भालदार, चोपदार व ऑर्डली साठी ही बांधलेली असावी. हे घर आता ब-याच भग्न अवस्थेत असून अजूनही उभे आहे. वनविश्रामगृहाच्या मागे तोच नाला वीसेक फूट खोल व पन्नासेक फूट रुंद अश्या खोल घळीचे रूप धारण करतो. ह्या घळीतून उंच उंच झाडे वाढलेली आहेत. त्यांच्या आकारावरून शेकडो वर्ष जुनी असावीत.

सहा वाजले होते व आता अंधार पडायला लागला होता. पूर्वेकडील डोंगरातून चंद्रबिंब दिसायला लागले. रात्री सातच्या दरम्यान आम्ही वनविश्रामगृहाचा ताबा घेतला. भूक जबरदस्त लागली होती. येथे जेवण्याची सोय नसल्याचे माहित असल्यामुळे सोबत ताकाचे चून, भाकरी व हिरव्या मीरच्याचा ठेचा अशा खास व-हाडी शिदो-या आणल्या होत्या.

रेस्टहाऊसमध्ये एका जुनाट टेबलावर (इंग्रजकालीन असावं) शिदो-या उघडून आमच्या नेहमीच्या निसर्ग संरक्षण, पक्षी निरीक्षण इत्यादीच्या गप्पा सुरु झाल्या. गप्पाच्या ओघात उद्याच्या कार्यक्रमाच्या योजना करता करता रात्रीचे १२ केव्हा वाजले कळलेच नाही. चंद्र आता डोक्यावर आला होता. त्याच्या प्रकाशात सगळे जंगल कस छान उजळलं होतं. एका पक्ष्याच्या बुं झ झ बू झ झ बा या नवख्या आवाजाने (ते घुबडच होते हे नंतर कळलं) आमचे लक्ष वेधून घेतलं. हा बुत्कार नेहमीच्या घुबडांच्या आवाजापेक्षा नक्कीच वेगळा होता. बाहेर येवून बघतो तर काय जमिनीवरून एका पक्ष्याची सावली खोल घळीतील झाडाकडे जातांना दिसली. परंतु दुर्दैवाने त्याचे प्रत्यक्ष दर्शन झाले नाही. मात्र त्याच्या विशिष्ट पंख रचणे वरून आणि आकारावरून ते नक्की घुबडच होत यात शंका नव्हती. कुठले घुबड असावं या वर नेहमी प्रमाणे वादविवाद निर्माण झाला. ती सावली फार मोठी नसल्याने तो पक्षी घुघू (ग्रेट इंडियन हॉर्न आउल) नसून दुसरे वेगळेच घुबड असावे या निष्कर्षा पर्यंत पोहोचलो व आमची जिज्ञासा अजून वाढली.

रेस्टहाऊसची जागा मर्यादित त्यामुळे आम्ही एवढे लोकं त्यात कसे बसे दाटीदाटीने झोपलो. रात्री मध्येच झोप चाळवली. जाग कदाचित आमच्याच घोरण्याच्या प्रचंड आवाजाने आली असावी. एक विचार आला की घोरणे हा प्रकार आपल्या पूर्वजां कडून वारसहक्काने मिळाला असावा. निसर्गात शारिरीक दृष्टीने मानव एक दुबळा प्राणी. त्यामुळे बिनादाराच्या गुहेत राहतांना, जंगली श्वापदांना घाबरवण्यासाठी, घसा बसलेल्या सिंहाच्या आवाजासारखे घोरणे म्हणजे आदीमानवांनी स्वसंरक्षणासाठी एक नैसर्गिक प्रवृत्ती निर्माण केली असावी ! परंतु त्या छोट्या खोलीत सात जण जेव्हा अनेक सुरांत घोरायला लागतात तेव्हा काय स्थिती होत असेल याची कल्पना करावी. पण करणार काय शेवटी थकव्यापोटी झोपेने कब्जा घेतला आणि कदाचित त्या सातांमध्ये हा आठवा आवाज मिसळला असावा. मजा म्हणजे आमच्या जवळील सेल्फ रेकॉर्डिंग अँटोमेटिक टेपरेकॉर्डरने आमच्या सगळ्यांचे घोरणे टिपलेले होते. सकाळी जेव्हा टेप वाजवून बघितला तेव्हा आम्ही सगळेजण पोट दुखे पर्यंत हसत होतो व त्या सप्तसुरातील भयंकर आवाजातील गोंधळातून आम्ही त्या गावचे नोव्हे हे सांगून स्वतःला अलिप्त करीत होतो.

सकाळी जाग आल्यावर भ्रमंती सुरु झाली. किशोरची निरीक्षणशक्ती जबरदस्त व नजर अत्यंत तीक्ष्ण. जसा तो वनविश्रामगृहाच्या बाहेर पडला तसाच उत्साहात रेस्टहाऊस मध्ये परत शिरला आणि म्हणाला 'खिडकीवर स्वीफ्टच घरटे आहे'. आमचे कॅमेरे, व्हिडिओ कॅमेरे पटापट बाहेर आले. आमचा मोर्चा स्वीफ्टच्या सुंदर घराचे छायाचित्र घेण्यास व व्हीडीओचित्रण करण्यासाठी निघाला. चिमणीपेक्षा थोडा मोठ्या आकार असलेल्या या पक्ष्यांचा थवा सायंकाळच्या वेळी आकाशात उंच उडतांना आपण कदाचित बघितला असावा. उडण्यात अत्यंत तरबेज असणारा हा पक्षी हजारोने कीटकांचा फडशा पाडतो. त्यात मानवी आरोग्याला हानिकारक अशा डासांचा प्रामुख्याने समावेश असल्याने हा एक अत्यंत उपयोगी पक्षी आहे. डोंगराच्या कपाटीत, नदी वरील पूला खाली, खिडकीच्या वळचणीत हे पक्षी योग्य अशी सुरक्षीत जागा निवडतात. चिखलातील ओल्या मातीत आपली लाळ विरघळून त्याच्या छान छान गोल विटा तयार करून उलट्या इगलू सारखे छानसे मातीचे घरटे बनवतात. नंतर ह्या घरट्याला मखमली पिसांनी आतून व बाहेरून छानसे आच्छादन दिल्या जाते. केवळ घरट्यासाठी लागना-या मातीसाठी आणि पाणी पिण्यासाठीच काय तो जमिनीवर उतरतो अन्यथा हा सतत उडणारा पक्षी आहे. हा पक्षी हजारोंच्या थव्याने सप्टेंबर-ऑक्टोबर मध्ये स्थलांतर करतो. बरेचदा इलेक्ट्रिकच्या तारांवर शेकड्यांच्या संख्येने तुम्ही हे पक्षी बघितले असतील. या स्थलांतरित पक्षांनी आपल्या गांवी वीणेच्या हंगामात मुक्काम करावा म्हणून मेक्सीको मधील रहिवाशांनी लाकडांची अनेक मजली फ्लॅट सिस्टीमवजा कृत्रिम घरटी बांधलेल्यांच्या नोंदी आहेत. त्यांचा असा अनुभव आहे की जेव्हा जेव्हा हे पक्षी मुक्कामी असतात तेव्हा तेव्हा डासांचा उपद्रव कमी झालेला असतो.

रेस्टहाऊसच्या खिडकीच्या अगदी वरच्या कडेला असलेल्या घरट्याचे व त्यात ये जा करणा-या पक्ष्याचे छायाचित्रण सुरु होते. परंतु त्या कार्यात आमच्या दमाहेंची अनुपस्थिती भासायला लागली. ही सहा फूट उंचीची धिप्पाड मूर्ती नेहमीच्या संवयीप्रमाणे कुठे तरी लुप्त झाली होती. जसा आमच्या डॉ. खोडेंना पक्ष्यांची जुनी घरटी बघण्याचा छंद तसेच आमच्या दमाहेंना झाडांच्या ढोली बघण्याचा छंद. इकडे तिकडे आमच्या शोधक नजरा जात नाही तोच रेस्टहाऊसच्या मागील नाल्याच्या धळीतून आमचे दमाहे अत्यंत घाईने येतांना दिसले. "कडेच्या झाडाच्या ढोलीत एक मोठा पक्षी बसलेला दिसतो " असे अती उत्साहाने सांगितल्यावर आमची ढोलीच्या निरीक्षणाची तयारी सुरु झाली.

आधी विवरण केलेल्या नाल्याच्या धळीतून शंभर फूट उंचीची दहा-बारा प्रचंड वृक्ष वाढलेली आहेत. त्यातील एका वृक्षाच्या खोडात पन्नासेक फूटावर, म्हणजे नाल्याच्या काठावरून पंचवीस फूटावर, एका मोठ्या ढोलीमध्ये एक पक्षी बसलेला दिसला. परंतु झाडाच्या दाट छायेमुळे तो कुठल्या जातीचा आहे हे साध्या डोळ्याने ओळखणे शक्य नव्हते. कॅमेरा, बायनोक्युलर, व्ही.डी.ओ. कॅमेरा पटापट नवीन मोर्चाकडे निघाले. बायनोक्युलर मधील प्रथम निरीक्षणात तो घुबड आहे हे समजलं, परंतु नेहमीच्या घुबडापेक्षा त्याची शेंपटी जरा जास्तच लांब दिसल्यामुळे ते कुठल्या जातीचे असावे यावर चर्चा सुरु झाली. असे घुबड आम्हीतरी यापूर्वी कधीच पाहिले नव्हते, पुस्तकातील माहितीवरून व रात्री ऐकलेल्या आवाजावरून ते त्हाण कानाचे (शॉर्ट इयर्ड) घुबड असावं असे वाटले. ढोली जवळ प्रकाश कमी असल्याने कॅमेरा व व्ही.डी.ओ कॅमे-या साठी अडचणी निर्माण झाल्या. तेव्हा कुणीतरी

शक्कल लढवली की रेस्टहाऊस मधील आरशाचा उपयोग करावा. काही मंडळी पटापट वनविश्रामगृहा कडे धावली व दोन मोठे आरसे घेऊन आली. ही शक्कल एकदम मस्त जमली कारण आरशाच्या त्या कवडशात सुंदर शुटींग घेता आलं. परंतु दिवस असल्याने घुबडरायाने कुठलीही हालचाल करायला नकार दिल्याने शुटींग लवकरच बंद करावे लागले. परंतु इतक्या दुर्मिळ घुबडाच दर्शन परत होईल की नाही या शंकेने ग्रस्त झालो. आलेली संधी वाया जावू नये म्हणून रात्रीला ते क्रियाशील झाल्यावर त्याचे शुटींग घ्यायचे ठरले.

घुबड हा प्रामुख्याने उंदीर खातो व एखादी संधी मिळाल्यास कोंबडीची पिले पण पळवतो हे आम्हाला माहित होते त्यामुळे त्याला आमिष म्हणून गावातून कोंबडीची काही पिले आणायचे ठरवलं, सुदैवाने दोन पिले मिळाली. सूर्य मावळण्याच्या आतच एक योग्य जागा पाहून तिथे पिले ठेवली. घाबरल्यामुळे म्हणा की काय, ती चिकचिक आवाज करित एका झुडपांच्या बुंध्याशी बसून राहिली. आमच्या सोबत नेहमीच असणाऱ्या पावरफुल फोकस लाईट तयारीत ठेवला. प्रकाशाअभावी कुठलीही संधी जायला नको म्हणून जिप्सी आधीच योग्य कोनातून वळवून तिचे हेडलाईट त्या पिलाच्या परिसरातील भागावर पडतील अशी ठेवली. त्याच बरोबर घुबडाच्या आवाजाचे रेकॉर्डिंग करण्यासाठी त्या धळीच्या काठावरील झुडपावर मायक्रोफोन बांधला. एक लांब वायर वापरून रेकॉर्डिंग सुरू केले. आता हॅन्ड फोकसच्या प्रकाशात घुबडाच्या ढोलीचे निरीक्षण सुरू झाले. रात्रीचे आठ वाजले तरी घुबड ढोलीतून निघायला तयार होईना. आम्ही सगळे निराश व्हायला लागलो आणि त्यावरून ढोली मध्ये ती घुबडीन अंडे उबवीत असावी असे अनुमान काढले. अशा विचारात असतांनाच बाजूच्या झाडावर एकदम जलद हालचाली दिसू लागल्या. सर्चलाईटच्या प्रकाशात दोन लाल चमकणारे डोळे दिसू लागले. काय असावं? असे विचार सुरू असतांनाच त्या डोळ्यांचे एका मोठ्या खारीमध्ये रूपांतर झाले. त्या प्राण्याने हवेत एक लांब उडी घेवून हवेतच दुसरे झाड गाठले व विसावले. “ अरे ही तर उडती खार!” सगळ्यांना खूप आनंद झाला. ह्या सर्व हालचाली इतक्या जलद झाल्या की तिचे फोटो आम्ही घेऊ शकलो नाही. जसे भिमाशंकर हे शिकरु (मोठी खार) करिता प्रसिद्ध तसेच आपले मेळघाट उडणाऱ्या खारी (फ्लाईंग स्क्वीरल) करिता प्रसिद्ध आहे. हा प्राणी रात्रीच क्रियाशील होत असल्याने त्याचे दर्शन साधारणता दुर्लभच. अशा या सुंदर दुर्लभ प्राण्याचे दर्शन झाल्याचे पाहून आम्ही थोडा वेळ घुबडाला विसरलो. इतक्यात इकडे बघतो तर काय ! डोळ्याची पापणी लवत नाही तोच त्या घुबडाने कोंबडीच्या पिलांवर झडप घातली आणि त्याला उचलून दुसऱ्या लांबच्या झाडावर विसावलं. तेथून आता तो बुं झ बा बुं झ बा बुं झ बा आवाज यायला लागला. हे एवढे झटपट झाले की कॅमेरे व व्ही.डी.ओ. कॅमेरे गतीशून्य राहिले व इतकी चांगली संधी हुकली म्हणून हळहळ वाटली. मात्र त्याच्या आकारावरून व पंखांच्या रचनेवरून काल रात्री बघितलेली छाया ह्याचीच होती याबद्दल खात्री पटली. रात्रीचे बारा वाजे पर्यंत वाट बघूनही ते घुबड परत न आल्याने निराशेपोटी धळीत उतरून शिल्लक राहिलेलं पिलू उचलून रेस्टहाऊसकडे प्रयाण केले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी मात्र त्या घुबडाने त्या झाडावर सुंदर दर्शन दिले व बऱ्याच हालचाली केल्या त्यामुळे त्याचे उत्तम निरीक्षण करता आले आणि हे निरीक्षण व्ही.डी.ओ. कॅमेऱ्यात बंदिस्त करण्याची संधी प्राप्त झाली. झाड सरळसोट उंच असल्याने त्या उंचीवरील ढोलीत खरच अंडी होती की काय हे आम्ही बघू शकलो नाही. निरीक्षणावरून,

आपसातील चर्चेवरून व पुस्तकातील संदर्भावरून तो घुबड शॉर्ट इयर्ड आउल (बुब्बू) आहे हे निश्चित झाले. रंग पिवळसर असून सर्वत्र काळे पट्टेवजा ठीपके असतात. ह्या घुबडाचे पंख निमूळते असून शेपटी पेक्षा जरा लांब असतात. इतर घुबड सामान्यतः मान उभे करून बसतात तर हे घुबड जमिनीला समांतर बसते आणि लांबी जवळपास एक ते सव्वा फूट असते. मेळघाटांत क्वचितच दिसणाऱ्या एका दुर्मिळ घुबडाचे दर्शन झाले हे कळल्यावर सर्वांच्या आनंदाला पारावार राहिला नाही. ह्या सुंदर पक्ष्याच्या निरीक्षणांत सकाळचा वेळ कसा गेला हे कळलेच नाही व आम्ही अत्यंत आनंदात विश्रामगृहाकडे परतीचा प्रवास सुरू केला. रात्रीच्या घुबडाचे रेकॉर्डिंग केलेले बोल (अशा आवाजांना कॉल म्हणतात) ऐकायची इच्छा झाली व टेप ऐकायला सुरुवात केली. घुबडाचे डुब्बू डुब्बू असे आवाज ऐकल्यावर त्यातून इतर आवाज सुद्धा ऐकू यायला लागले. त्यात अचानक एक अत्यंत दुःखी स्त्री गळ्यातून रडण्याचा जसा आवाज काढते तसा आवाज आला व आम्ही आश्चर्यचकीत झालो कारण तेथे दोनशे फूटाच्या परिसरात कुठेही मनुष्य वस्ती नव्हती, त्या आवाजाची लय खरच घाबरवणारी होती. भूत, चेटकिणीवर विश्वास न ठेवणारे आम्ही जरा विस्मयात पडलो. ते कोडे आम्हाला बरेच दिवस उलगडलं नाही. परंतु अशाच एका भ्रमंतीत एका जाणत्या आदिवासीकडे या आवाजाची चौकशी केली असता त्याने जे सांगितले ते ऐकून हसूच आलं. त्याने सांगितले की जेव्हा सांबराची मादी माजावर येते तेव्हा ती नराला आकर्षित करण्यासाठी असा आवाज काढते. हे ऐकल्यावर एक सतत भेडसावणारे कोडे सुटले व तेव्हा कुठे आम्हाला हायसे वाटलं. जंगल एक गूढ आहे. तिथे निसर्गाने आपल्या झोळीत काय काय आणि किती रहस्ये लपवून ठेवलेली आहेत ते तोच जाणे. ती झोळी चाळवतांना केंव्हा, कसे व काय बाहेर येईल ते जाणायला तुम्हा आम्हाला तीक्ष्ण पंचेंद्रीयाबरोबरच नशिबाचे जबरदस्त पाठबळ लागते. ह्या सर्वातली अनिश्चितता, आकस्मिता व त्यातील निर्भेळ आनंद तुम्हा आम्हाला त्याकडे सतत ओढीत असतो.

-----००००००००००-----
लेखक
विजय इंगोले
ज्ञानेश्वर दमाहे